

Terminografijos plėtros kryptys Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje

NIJOLĖ BLIŪDŽIUVIENĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

VIOLETA ČERNIAUSKAITĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

ANOTACIJA

Straipsnyje apibendrinta bibliotekininkams aktualios terminijos tvarkybos ir norminimo praktika Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Išskirtos svarbiausios terminijos tyrimo, tekstinės terminų tvarkybos, terminų žodynų rengimo ir standartizavimo kryptys. Nacionalinės bibliotekos parengti *Bibliotekininkystės, bibliografijos ir knygotyros terminų* (1990–1999) bei *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros terminų* (2019) žodynai bei itin svarbi profesinės veiklos standartizavimo veikla analizuota tarptautinių ir užsienio terminologijos šaltinių rengimo patirties kontekste. Nustatyti artimiausi terminografinės veiklos prioritetai ir siektini rezultatai, atsižvelgiant į Lietuvos skaitmeninių kalbos išteklių informacinės sistemos raidos tendencijas ir kaimyninių šalių nacionalinių bibliotekų terminologinės veiklos tradicijas.

ESMINIAI ŽODŽIAI: bibliotekininkystė, informacijos mokslai, terminija, terminografija, terminologija, standartizacija, leksikografija, informacinės technologijos, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

ABSTRACT

The article summarizes the practice of managing and standardizing librarianship and information science (LIS) terminology at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. It was necessary to highlight the most important lexicography trends in preparing the Dictionary of Librarianship and Bibliography Terms (1990–1999) and the Lithuanian–English Dictionary of Librarianship, Information and Book Science Terms (2019) as well as sources related to standartization of international terminology. The priorities of the activities and the results to be achieved were determined by taking into ac-

count the development of the Lithuanian Language Digital Resources Information System and the terminological activity traditions of national libraries all over the world.

KEYWORDS: librarianship, information science, information technology, terminology, lexicography, standardization, Martynas Mažvydas National Library of Lithuania.

Bibliotekininkystės terminus vis sudėtingiau identifikuoti globaliuose terminijos tinkluose. Nauji informacinių technologijų bei kompiuterinės lingvistikos įrankiai šiuo metu leidžia sukurti ir suvaldyti daugiakalbius didžiųjų terminologinių duomenų srautus. Tinkamai sutvarkyta ir standartizuota terminija grindžiamos visos informacijos sistemos, o jų kokybę dažnai nulemia pasirinkti terminologijos šaltiniai. Todėl specialiųjų žodynų, tezaurų, ontologijų bei kitų terminografijos įrankių kūrimas ir darninimas įgavo ypatingą reikšmę aukštos pridėtinės vertės intelektinių žinių ekonomikoje.

Naujojoje Europos sąveikumo sistemos įgyvendinimo strategijoje, kurią 2017 m. kovo 23 d. paskelbė Europos Komisijos Informatikos generalinis direktoratas, pabrėžiama, kaip svarbu suvokti, kad „duomenys ir informacija yra visuomenės turtas, kuris turėtų būti tinkamai kuriamas, kaupiamas, administruojamas, apsaugomas ir išsaugomas, ir kuriuo turėtų būti tinkamai dalijamasi“ (COM 2017: 134 final). Taip pat pastebėta, kad šiuo metu būtina teikti pirmenybę nuosekliai ir visuotinai taikomiems informacijos standartams bei specifikacijoms, nes anksčiau tokie prioritetai buvo suteikti techniniams standartams, kuriais jau kelis dešimtmečius buvo skatinamas techninis tinklų sąveikumas.

Modernioji bibliotekininkystė tapo viena iš labiausiai standartizuotų bei reglamentuotų veiklos sričių, kurios leksiką iš esmės sudaro nuolat naujinamos tarptautinių standartų, vadovų, reglamentų ir taisyklių redakcijos. Didžiausią įtaką pastarųjų metų bibliotekininkystės terminijos raidai turėjo itin išaugę šios srities normų bei teisės dokumentų srautai: Tarptautinės bibliotekų asociacijos ir institucijų federacijos (IFLA) standartų ir gairių, kitų tarptautinių organizacijų dokumentų vertimai sudaro greičiausiai kintančių terminologinių duomenų aibę su naujais tarptautinės integracijos poreikiais bei galimybėmis. Tai ypatingas bibliotekininkystės terminografijos savitumas, priverčiantis ją judėti tuo pačiu kompiuterinių technologijų greitkelio, reikalaujantis adekvačių kompetencijų, technologijų ir išteklių. Todėl bibliotekininkų profesinės terminijos apimtis ir tu-

rinsy globaliuose informacijos tinkluose bei sistemose tampa aktualesnis ne tik pačiai profesinei bendruomenei, bet ir tų sistemų vartotojams.

Pasitikdami Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – Nacionalinė biblioteka) šimtmečio jubiliejų, iškėlėme tikslą apibendrinti ir įvertinti joje sukauptą terminijos tvarkybos patirtį. Siekdami šio tikslo, suformulavome pagrindinius tyrimo uždavinius: išanalizuoti Nacionalinėje bibliotekoje sukauptus terminologijos išteklius, susisteminti bibliografinę informaciją apie juos, atlikti šaltinių tipologinę turinio ir išorinių požymių knygotyriminę analizę, įvertinti vykdomus terminijos tvarkybos darbus istoriniame kontekste bei numatyti perspektyviausius terminijos tvarkybos plėtros būdus. Tyrimas pagrįstas bibliografinės, tipologinės ir statistinės identifikuotų šaltinių analizės bei aprašomuoju ir faktografiniu identifikuotos medžiagos sisteminimo metodais.

STANDARTIZACIJA

Pasaulinėje praktikoje bibliotekininkystė laikoma informacijos mokslo šaka, todėl yra susiformavusi bendros terminijos valdymo ir vystymo tendencija. Tarptautinės standartizacijos organizacijos parengtoje standartų klasifikacijoje terminologijos ir terminografijos standartai yra priskirti pirmojo klasifikacijos lauko grupei (**01. 020**), o žodynai išskirti atskiroje grupėje (**01. 040**), kurioje yra archyvistikos, bibliotekininkystės, dokumentavimo ir informacijos standartizuota terminija (**01. 040. 01**). Taip pat šiai grupei priklauso informacijos technologijų (**01. 040. 35**) bei popieriaus technologijų (**01. 040. 85**) standartizuota terminija. Informacijos mokslams priklauso archyvistikos, bibliotekininkystės ir dokumentavimo standartai priskirti itin sparčiai augančiai tarptautinei ISO klasifikacijos grupei (**01. 140. 20**). Bibliotekininkams aktualūs rašybos ir transliteracijos standartai sudaro atskirą grupę (**01. 140. 10**). Gausa taip pat pasižymi leidybos standartuose (**01. 140. 40**) fiksuota terminija, tačiau elektroninės leidybos terminija yra išbarstyta po įvairius šakinius standartus. Taip atsitiko daugumai kitų informacijos gavybą, sklaidą ir panaudą nusakančių terminų.

Tarptautiniame aiškinamojo žodyno standarte LST ISO 5127:2017 *Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas* (tapatus ISO 5127:2017 *Information and documentation – Foundation and vocabulary*) daugumą sudaro bibliotekininkystės terminai. Jame susistemintos dokumentų, duomenų laikmenų ir jų dalių terminijos sritys, taip pat dokumentavimo institucijų – archyvų, bibliotekų ir muziejų bei jų fondų – terminai; sunorminta fondų planavimo, plėtros, komplektavimo, saugojimo bei paieš-

kos, turinio analizės, perteikimo ir aprašo dalykų terminija, su išsamiais apibrėžimais pateikti informacijos ir dokumentų naudojimą, priežiūrą, administravimą bei paslaugas apibūdinantys terminai. Šiame standarte reglamentuoti itin aktualūs teisiniai informacijos ir dokumentavimo aspektai: literatūrinės, meninės ir pramoninės nuosavybės terminai, nurodytos autorius teisių, privatumą ir informacijos prieigą reglamentuojančių sąvokų normos. Įvairiuose šio tarptautinio standarto kontekstuose per pustrčio šimto kartų paminėti sudėtiniai ir vientisiniai terminai, kurių sande yra žodžio dalis *bibliotek**. Standarto pratarinėje atkreiptas dėmesys į tai, kad dabartinei dokumentavimo sričiai būdingas glaudesnis tarpšritis bendradarbiavimas, todėl kartais sujungiamos atskiros profesinės sritys ir tokios profesijos kaip bibliotekininkystė, archyvistika, tekstų dokumentacija, redagavimas, žiniasklaidos dokumentacija, spausdinimas, leidyba, garso ir vaizdo dokumentai, transliacijos, muziejininkystė, dokumentų konservavimas ir kt. (LST ISO 5127:2017). Tarptautinio aiškinamojo terminų žodyno standarto rengėjai mano, kad standartas ISO 5127 turėtų būti priemonė, padedanti perteikti ir adekvačiai suprasti kompleksinę dokumentavimo srities terminiją, o kartu ir glaudžiau tarpusavyje sąveikauti, gerbiant įvairių susijusių organizacijų specifinės terminijos savarankiškumą, tradicijas ir išsaugant konkrečių darbo procedūrų terminus šiose srityse.

Naujoji tarptautinio terminų žodyno standarto ISO 5127:2017 redakcija yra esminis patvirtintos terminijos išteklius, kuriuo galima remtis rengiant jo versijas nacionalinėmis kalbomis, taip jis padės tiksliai suprasti tam tikrus terminus ir prireikus vartoti tiksliai jų atitikmenis kitomis kalbomis. Ne mažiau svarbus terminų standarto edukacinis vaidmuo – didelis terminijos rinkinys padeda geriau suvokti informacijos ir dokumentavimo lauką, pasiruošti tolesnėms šios srities studijoms bei moksliniams tyrinėjimams. Atsižvelgiant į technologijos raidą žodyno turinys ir sandara gali būti šaltinis tinkamai formalizuoti sąvokas taikomiesiems IT sprendimams, taip pat suteikti reikiamą medžiagą kurti būsimas dokumentavimo ir informacijos mokslų srities ontologijas, siekiant tobulinti automatizuotų IT procesų veikimą.

Perkuriant dokumentaciją ir jos procesus vadovaujantis IT pagrįstomis sąvokomis ir modeliais nesumažėjo šiai dalykinei sričiai skirtos ir joje vartojamos terminijos bei terminologinio tikslumo svarba. Priešingai – tai tampa dar svarbiau, nes, automatizuotai apdorojant duomenis, objektus nusakantys terminai turi būti dar tikslesni. Tokiu būdu būtina išlaikyti dokumentavimo ir šioje dalykinėje srityje vartojamos informacijos tech-

nologijų sąvokų darną ir siekti taip suderinti terminus bei sąvokas, kad būtų aiškiai matoma integruota bendroji dokumentavimo ir jo taikomų priemonių sistema.

Bibliotekinkystės terminijos standartizacija tapo aktualiausia pastarųjų metų Nacionalinės bibliotekos terminografinio darbo dalimi¹, nes bibliotekų veiklą reglamentuojančių dokumentų srautai nuolat augo. Nacionalinio lygmens informacijos ir dokumentavimo srities standartizacija prasidėjo 1998 m., kai Nacionalinės bibliotekos iniciatyva buvo įkurtas technikos komitetas LST TK 47. Remiantis oficialių technikos komiteto veiklos dokumentų analize galima teigti, kad šis komitetas buvo nuosekliai ir atsakingai kurtas, numatant galimą plėtros perspektyvą.

Nuo 2004 m. į technikos komiteto LST TK 47 *Informacija ir dokumentavimas* veiklą įsitraukė pagrindinių šalies archyvų atstovai, muziejų, mokslo ir valstybės įstaigų bei privačių įstaigų ekspertai. Dalyvavimas technikos komiteto veikloje yra neabejotina atminties institucijų tarpsektorinės partnerystės ir integracijos forma, o bibliotekos ne tik pirmosios įsitraukė į pagal tarptautinio ir europinio lygmens standartizacijos principus organizuojamą nacionalinę standartizacijos veiklą, bet ir koordinuodamos informacijos ir dokumentavimo srities standartizacijos veiklą įvykdė daugiapakopę technikos komiteto LST TK 47 pertvarką (Bliūdžiuvienė 2010: 150).

2000–2015 m. technikos komitetas LST TK 47 *Informacija ir dokumentavimas* parengė 23 šios srities tarptautinių standartų lietuviškas versijas, į kurias buvo įtraukti 1678 terminai (Bliūdžiuvienė 2016: 203). 2016–2019 m. Lietuvos informacijos ir dokumentavimo standartų rinkinį papildė 35 standartai, iš kurių tik 2 yra lietuviškos tarptautinių standartų versijos (LST 2019). 2019 m. antrojo pusmečio duomenimis, LST TK 47 *Informacija ir dokumentavimas* priskirti 167 galiojantys standartai, iš kurių 15 yra lietuvių kalba. Deja, vos 10 proc. tarptautinių standartų Lietuvoje perimti vertimo būdu, kiti – atgaminimo būdu, t. y. neversti į lietuvių kalbą, arba išversti profesinėje aplinkoje, bet oficialiai neįteisinti, tačiau patenka į būtinąjį profesinių terminų aruodą.

¹ Straipsnyje remiamasi tarptautiniame standarte LST ISO 1087-1:2005. *Terminologijos darbas. Aiškinamasis žodynas. 1 dalis. Teorija ir taikymas* (tapatus ISO 1087-1:2000) pateiktu *terminografijos* apibrėžimu ir išsamesniu jo išaiškinimu, kuriame akcentuojama, kad „šiuolaikinė terminografija apima bet koki terminologinių duomenų kaupimą, tvarkymą ir pateikimą: žodynų rengimą, terminologinių duomenų bazių bei bankų kūrimą, terminų standartizaciją (Gaivenytė-Butler 2018: 27), atkreipiant dėmesį į tai, kad terminų standartas – standartizuotų terminų žodynas, rengiamas remiantis tais pačiais terminografijos principais kaip ir terminų žodynai“ (Gaivenytė-Butler 2018: 32).

Todėl spartus bibliotekų veiklą reglamentuojančių normų kūrimas bei tarptautinių standartų ir kitų dokumentų vertimas Nacionalinėje bibliotekoje sudaro palankias sąlygas plėtoti nacionalinę bibliotekininkystės terminologinių duomenų bazę ir suteikia daugiau galimybių integruotis į tarptautinius profesinės terminijos kontekstus. Svarbu ir tai, kad profesiniai terminų standartai sudaromi sisteminių žodynų principu, tad juos lengviausia integruoti į terminų bazines ar kitus duomenynus. Tad spartūs standartizacijos procesai ir mastai labiausiai paveikė dabartinės bibliotekininkystės raidą, naujų terminų ir pokyčių atsiradimą. Be to, bibliotekininkams nuolat tenka pirmiesiems identifikuoti ir tiksliai aprašyti kiekvieną naują spausdintinį ar skaitmeninės kilmės teksto, garso, vaizdo ar integruotą išteklių, todėl sukurti šios srities terminai turi būti aprobuoti kalbininkų ir gerai žinomi visai bendruomenei.

TERMINŲ ŽODYNŲ RENGIMAS

Vis dėlto bibliotekininkystės terminija šiame sudėtingame informacijos mokslų komplekse išsiskiria savo itin senomis ir turtingomis tradicijomis, siekiančiomis ne tik rašytinės, bet ir žodinės žmonijos komunikacijos laikus. Yra sukaupta ir beveik tris šimtmečius siekianti terminų žodynų rengimo patirtis. Jau 1802–1804 m. išleistas 3 tomų abėcėlinis *Bibliologijos aiškinamasis žodynas* (Peignot 1802–1804) prancūzų kalba. O patį *bibliotekininkystės* terminą pirmą kartą pavartojo vokiečių bibliotekininkas Martynas Schrettingeris, apibūdinamas juo žinių apie bibliotekos organizavimą visumą (Schrettinger 1834).

Ankstyvajai bibliotekininkystės sampratai ir terminijos raidai didžiausią įtaką turėjo knygotyros mokslų raida, poligrafijos ir knygų leidybos praktika. Pirmasis *Poligrafijos žodynas*, išleistas 1735 m., jau buvo dvitomis (Barrow 1735). XIX a. pab.–XX a. pr. bibliotekininkystę ir jos terminiją labiausiai papildė dokumentalistika, išplėtusi dokumento sampratą, žinių ir leidinių klasifikavimo, sisteminimo struktūrų terminiją, būdingą ne tik bibliotekoms. O informacijos paradigma bibliotekininkystėje įsigalėjo jau po Antrojo pasaulinio karo, kai daug sparčiau pradėtos diegti technologinės informacijos sistemos. Tad šiuolaikinė bibliotekininkystė laikoma informacijos ir komunikacijos mokslų dalimi (VLE 2003: 161).

Todėl kelis šimtmečius siekianti daugiareikšmė bibliotekininkystės sampratų įvairovė ir istoriškai kintanti dalykinė aprėptis atsispindi ir šių dienų terminų žodynų rengimo praktikoje. Identifikuoti tokius šaltinius yra aktualu, nes bibliotekininkystės ir informacijos, o juo labiau knygotyros ir

leidybos sričių žodynų, žinynų, enciklopedijų bei kitų terminijos priemonių skaičius ir toliau auga, todėl pasirinkti tinkamus bei patikimus informacijos šaltinius tampa vis sudėtingiau. Paspartėjo ir terminijos paveldo šaltinių skaitmeninimas, tačiau ir atvirosios prieigos elektroniniai terminų žodynai dažnai neatspindi tikrosios terminijos padėties, nėra atnaujinami, pateikiami be šaltinių ar kitų būtinų paaiškinimų.

Nacionalinės bibliotekos Informacijos mokslų departamente atlikus Lietuvos bei užsienio specialiosios leksikografijos šaltinių tipologinę, metodikos ir sandaros principų, turinio bei išorinių požymių analizę (Černiauskaitė 2017), paaiškėjo, kad tarp 110 identifikuotų aktualių bibliotekiniams šaltinių daugumą sudarė senas tradicijas tęsiantys, kelių redakcijų sulaukę aiškinamieji žodynai ir enciklopedijos. Todėl taip svarbu toliau tyrinėti ir gerai žinoti šių sričių terminų šaltinių istoriją. Nacionalinės bibliotekos fonduose sukaupta apie 70 proc. įvairių tipų spausdintų užsienio bibliotekininkystės terminų žodynų ir enciklopedijų. Dar 20 proc. šios srities šaltinių yra atvirosios prieigos žodynai, o jų skaičius sparčiai auga – tai sudaro palankią terpę plėtoti terminografijos sritį įvairiomis formomis. Tarp pastarųjų metų bibliotekininkystės ir informacijos šaltinių vyrauja anglakalbiai žodynai – tai susiję ir su tarptautine šių procesų standartizacija. Tačiau knygotyros ir leidybos srityse gausu šaltinių prancūzų, rusų ir vokiečių kalbomis. Dalykinių terminų gausa su išsamiais paaiškinimais ir gausiomis nuorodomis į iliustracijų šaltinius pasižymi vienas labiausiai pasaulyje cituojamų *Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų žodynas* anglų kalba (Online Dictionary for Library and Information Science, ODLIS).

Vis dėlto išskirtinis šiuolaikinės bibliotekininkystės terminologinis aspektas – daugiakalbių šaltinių gausa, nulemta būtinybės versti tarptautinius profesijos standartus į nacionalines kalbas, pavyzdžiui, tarptautinį bibliografinio aprašo standartą, o tarptautinio daugiakalbio katalogavimo terminų žodyno vertimo bei sampratos subtilybes galima studijuoti 27 kalbomis, tarp jų ir lietuvių (MulDiCat 2012).

Informacijos mokslų terminija susisteminta ir solidžiose enciklopedijose. Kai kurios jų premijuotos ir gavusios geriausių informacinių leidinių titulus. Terminijos aruodai slypi 73 tomų *Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų enciklopedijoje*, kurią rengė 1300 žymiausių atskirų sričių specialistų (Kent, Lancour 1968–2003). Be to, enciklopedijos pasižymi kruopščiai sudarytomis pagalbinėmis autorių ir dalykinėmis rodyklėmis, patogiomis terminams identifikuoti. Turime dešimt, septynių, keturių, vieno tomo enciklopedijas ne tik anglų, bet ir vokiečių, rusų, lenkų kalbomis, kadangi jose aprašomi

ne žodžiai, o patys reiškiniai, įvykiai ir žmonės, – tai puikus, lyg ir parengtas terminų tekstynas su išsamiais ir tiksliais kontekstais. Nors dalykinis bibliotekininkystės terminų turinys daugeliu atvejų labai aiškiai apibrėžtas ir tarptautiniu mastu unifikuotas, bet kalbinės išraiškos priemonės – nacionalinės. Ir tai nereiškia, kad neturime visai nacionalinio terminų dalykinio turinio, kurio negalėtume pateikti tarptautinei bendruomenei, ypač rengiant dvikalbius ar daugiakalbius terminų žodynus.

Informatikos ir kompiuterijos terminografijai būdinga nuosekli raida (Gaivenytė-Butler 2018: 33). Tai sudaro itin palankias prielaidas ir kitų susijusių sričių terminijos tvarkybai. Nuo 1986 m. Nacionalinėje bibliotekoje atliekami terminologijos tyrimai leido sukaupti unikalią bibliotekininkystės ir jai gretimų sričių žinių bei duomenų bazę. Terminologijos sektoriaus įkūrėjo Vytauto Rimšos pradėti istoriografiniai profesinės kalbos tyrimai leidžia analizuoti bibliotekininkystės terminiją jau pirmųjų spausdintų knygų kontekste, sistemingai fiksuojant jos augančius ir įvairėjančius šaltinius (Ralytė, Rimša 1989).

Pirmasis bibliotekininkystės terminų žodynas pasirodė 1956 m., kai Lietuvos TSR knygų rūmai išleido Izidoriaus Kisino sudarytą *Bibliotekinės ir bibliografinės terminologijos žodyno* pirmąjį sąsiuvinį (BBT: 1956). Tuomet pavyko išleisti tik vieną suplanuoto aiškinamojo lietuvių–rusų kalbų terminų žodyno sąsiuvinį, kurio tinkamus vartoti terminus patvirtino tuometinė Lietuvos TSR mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Terminologijos komisija. Tik po keturių dešimtmečių vėl pavyko suvienyti Lietuvos nacionalinės bibliotekos, Lietuvių kalbos instituto ir Vilniaus universiteto specialistus bei mokslininkus, ir 1990–1999 m. buvo išleisti keturi aiškinamojo *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno* sąsiuviniai su 2237 susistemintais terminais (kalbos redaktorius St. Keinys), skirtais dokumentų ir leidybos, bibliografijos, katalogavimo bei bibliotekų fondų formavimo bei valdymo sritims (BBTŽ: 1990–1999).

Tuo metu aktyviai buvo tvarkoma knygotyros terminija. Vilniaus universiteto 1997 m. išleistame enciklopediniame žodyne *Knygotyra* tarp aktualių knygos istorijos bei knygotyros terminų buvo pateikta nemažai bibliografijos ir bibliotekininkystės terminų su įvairios apimties paaiškinimais bei pavyzdžiais. Lietuvoje toliau plėtojant knygotyros mokslo tradicijas, nuosekliai tvarkoma ir šių sričių terminija: skelbiami atnaujinti ir papildyti naujais apibrėžimais svarbiausių terminų sąrašai įvairiose mokyimo priemonėse, kitose publikacijose. Daug dėmesio specialiosios terminijos darninimui skiriama Vilniaus universiteto Komunikacijos fakul-

teto mokslininkų darbuose, juose išsamiausiai nagrinėjami atskiri terminai arba teikiami ugdymo procesui labai svarbūs terminų žodynėliai.

Šiuo metu Nacionalinėje bibliotekoje galima išskirti kelias svarbiausias bibliotekininkystės terminijos tvarkybos kryptis: bibliotekininkų profesinės terminijos identifikavimas; kontekstinė ir lyginamoji analizė bei sisteminimas; terminologinių duomenų kūrimas; terminų vertinimas ir aprobavimas; terminų standartizacija; naujos redakcijos terminų žodyno rengimas; terminų darninimas su nacionalinio ir tarptautinio lygmens sritį reglamentuojančiais dokumentais; sunormintų terminų skelbimas, terminų integravimas į kitus Lietuvos bei užsienio ar tarptautinius terminografijos šaltinius ir duomenų bazines, bankus, tekstynus.

Nacionalinėje bibliotekoje veikianči tarpsektorinė *Terminologijos komisija* rekomendavo nuolat kaupiamos, pildomos ir tikslinamos terminų duomenų bazės šaltinius publikuoti platesniam vartotojų ratui prieinama ir aiškia terminų žodyno forma. Juk publikuoti bibliotekininkystės terminologijos darbai yra tik nedidelė šiuo metu viešai prieinamų duomenų dalis. Prielaidas naujam dvikalbiam *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodynui* (autoriai dr. Nijolė Bliūdžiuvienė ir dr. Jonas Vytautas Valiukėnas) parengti 2019 m. sudarė intensyvūs pastarųjų metų bibliotekininkų profesinės komunikacijos terminų standartizacijos, tyrimo ir norminimo procesai bei nuolat augantys anglakalbės dalykinės literatūros ir informacijos srautai. Parengtame naujame terminų žodyne buvo atlikta išsami bibliotekininkystės srities terminų inventorizacija. Praėjus 20 metų po paskutinio aiškinamojo *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno* (BBTŽ 1990–1999) leidybos pavyko susisteminti daugiau nei aštuonis tūkstančius lietuviškų terminų su atitikmenimis anglų kalba.

Nacionalinės bibliotekos 100-mečio fone akivaizdu, kaip išaugo ir kuriomis kryptimis plėtojosi bibliotekininkystės terminija, išlaikydama glaudžius ryšius su informacijos mokslų ir knygotyros terminais. Jie aktualūs ir gerokai platesniam vartotojų ratui – mokslininkams, specialistams, tyrėjams, kitiems besidomintiems asmenims, nuolat dalyvaujantiems mokslinės informacijos, dokumentinės komunikacijos, paveldo ir atminties institucijų veikloje. Šiuo žodynu siekiama prisidėti ir prie bendrinės lietuvių kalbos norminimo, atkreipiant dėmesį į nuolat besirandančius naujus terminus, atspindinčius esminius technologinius ir vadybinius bibliotekų veiklos pokyčius. Tuo tikslu J. V. Valiukėno iniciatyva buvo pasirinktas įprastas žodynams abėcėlinis lizdinis terminų grupavimo principas ir sukurtas naujas terminų žodyno modelis, kuris bibliotekininkystės prak-

tikoje panaudojamas pirmą kartą. Tai leis lengviau identifikuoti profesinę bibliotekininkystės terminiją platesniame bendrinės lietuvių kalbos kontekste, išvelgti bibliotekininkystės profesinių terminų ryšius su gretimų mokslo sričių, ypač kompiuterijos, terminais.

Šios krypties terminijos tyrimus numatoma tęsti. Net ir turėdami didžiulę įvairių terminijos norminimo priemonių bei būdų įvairovę, specialistai vėl ima labiau vertinti tęstinę ir nuoseklią spausdintų žodynų rengimo kokybę. Nacionalinėje bibliotekoje rengiamas ir daugiakalbis aiškinamasis bibliotekininkystės terminų žodynas, todėl šių žodynų turinys gali būti nuolat atnaujinamas, panaudotas kuriant ir kitus terminografijos produktus. Juk šiuo metu bibliotekininkystės teorinių sampratų bei technologinių sprendimų kalbinės išraiškos įvairovę gali atspindėti labai įvairūs terminografijos produktai: terminų vardynai, aiškinamieji žodynai, verčiamieji žodynai, sisteminiai žodynai ir tezaurai, enciklopedijos ir enciklopediniai žodynai, terminų standartai, terminų bankai, tekstynai, specializuoti terminologijos duomenynai ir frazynai.

Ne vieną amžių kurta ir tam tikrais laikotarpiais sistemingai tvarkoma bibliotekininkystės terminija patyrė daug išbandymų, tačiau šiuolaikiniai technologijų ir globalizacijos šuoliai žada daugiausia terminų darybos, tvarkybos, norminimo ir vartosenos iššūkių (Bliūdžiuvienė 2007: 62). Tai lemia ir sparčiai kintanti bendrosios kalbos išteklių technologinė raida, naujos skaitmeninių kalbos išteklių ideologijos ir koncepcijos, grindžiamos sąvokų inžinerijos, sąveikumo ir bendradarbiavimo logika. Bibliotekininkams artimiausiu metu teks spręsti Lietuvos kalbininkų jau identifikuotus moderniosios kalbos plėtojimo iššūkius: užtikrinti esamų išteklių sąveikumą ir jų susiejimą prasminiais ryšiais, sukuriant galimybes naudotis integruotais leksikografiniais lietuvių kalbos ištekliais, bei lietuvių kalbos žodžių tinklą susieti su kitų kalbų žodžių tinklais.

TEKSTINĖ TERMINŲ TVARKYBA

Akivaizdu, kad dauguma bibliotekininkystės terminijos lobyno slypi profesinėje spaudoje. Tai ne tik pati sudėtingiausia, bet ir įdomiausia terminologinio darbo dalis. Po labai įvairius profesinės spaudos šaltinius išbarstyti terminografiniai atradimai vis dar sunkiai struktūrizuojami ir pavėluotai aptinkami, nors skaitmeninė ar skaitmeninta jų forma leistų taikyti automatinio terminų atpažinimo technologijas. Tačiau bibliotekininkų profesinė kalba – tai dalykinėje srityje vartojama kalba, kurios ypatybė yra specifinės raiškos priemonės, t. y. ne tik terminija, bet ir frazeologija, sti-

listiniai bei sintaksiniai bruožai. O juos geriausiai atspindėtų tikslūs ir išsamūs profesinės kalbos duomenų tyrimams skirti tekstynai. Pastaruoju metu Lietuvoje jau sukaupta nemaža bendrųjų ir specialiųjų tekstynų patirtis leidžia itin universaliai juos taikyti terminologiniame darbe. Juk informacijos ir komunikacijos sričių tekstynai būtų lengvai integruojami į jau esančius, svariai papildytų ir praplėstų mokslinės komunikacijos rašytinės kalbos analizės galimybes, padėtų gilinti naujų sričių dalykinį supratimą, ieškantys autentiškos profesinės kalbos pavyzdžių ir šaltinių galėtų juos naudoti kaip enciklopedinius arba kontekstinius žodynus.

Atsižvelgiant į bibliotekininkų profesinės terminijos vertimo aktualijas ir šio sudėtingo darbo rezultatų optimizavimo bei viešinimo poreikius, galėtų būti kuriamas bei plėtojamas specializuotas frazynas ypatingoms kitų kalbų vertimo patirtims fiksuoti. Šiuo metu bibliotekininkams aktualiausias vertimo iš anglų kalbos konstrukcijos, metaforos, profesinis žargonas, daugiareikšmiai žodžiai ir kiti gramatiniai junginiai, kurie jau buvo profesionaliai išversti, tačiau į žodynus, standartus, kitus publikuotus šaltinius taip ir nepateko. Juos sunku nustatyti ir bendruose automatizuoto vertimo įrankių kontekstuose su itin kontroversiškais vertimų pavyzdžiais. Tokiais atvejais praverstų į frazyną įtraukti ir neteiktini, kituose šaltiniuose pastebėti vertimai (Grigas, Pedzevičienė 2015).

Ieškant naudingiausios numatomos bibliotekininkystės terminijos tvarkybos plėtros struktūros, apžvelgti ir patys naujaisi leksikologijos kūrimo įrankiai, kurie leis aprėpti kuo įvairesnius terminų konteksto sąryšius. Juk tekstas – tai duomenys, pateikti ženklais, simboliais, žodžiais, žodžių junginiais, pastraipomis, sakiniais, lentelėmis, arba kitoks ženklų tvarkymas, siekiant perteikti reikšmę ir darant prielaidą, kad jų suvokimas pagrįstas skaitytojo natūraliosios arba dirbtinės kalbos žiniomis (LST ISO 5127:2017: 63). Norint atlikti tokios sudėtingos struktūros segmentavimą būtina specialiai susisteminta ir suprogramuota duomenų sancaupa, vadinama duomenynu. Jame galėtų tilpti nesunkiai administruojama ir patogi vartotojui milžiniška duomenų bazė su integruotais daugialypės terpės šaltiniais, koks yra *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas* su integruotu lietuvių kalbos naujažodžių tartuvu. Tai itin tikslinga, kai taip sparčiai kinta ir turtėja mūsų profesinė terminija. Štai *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* jau yra užfiksuota termino *bibliomūšis* vartojimo istorija su konteksto pavyzdžiais (Miliūnaitė 2011).

Užsienyje jau tapo įprasta garso ir vaizdo medžiagą integruoti į daugialbius terminografijos šaltinius, kuriais sumaniai naudojamosi jau mokyk-

lose. O visi didieji internetiniai anglų, prancūzų, vokiečių ir kitų kalbų žodynai turi integruotas tarties duomenų sistemas. Svarbiausia šiuolaikinio duomenyno ypatybė, kad jis kuriamas specialistų ir teikiamas vartotojams kaip nebaigtinė, nuolat besikeičianti, t. y. aktuali ir bendromis pastangomis tvarkoma, o dažnai ir išlaikoma, terminų faktografija, kuri tiksliausiai rodo, kaip kinta profesinės kalbos leksika.

Tinkamai struktūrizuotame su kitais integruotais šaltiniais duomenyne galėtų sutilpti kur kas daugiau bibliotekininkų profesinės kalbos reiškinių: simbolių, vardų, terminų, terminų atitikmenų, terminų junginių, santrumpų, sinonimų, kontekstų, šaltinių, terminų autorių, specialiųjų kitų kalbų atitikmenų, formų, vartojimo statuso ir kitų rodiklių, būtinų terminų vartosenos analizei. Be to, duomenynas padėtų kompleksiskai išspręsti termino ir terminų junginio pateikimo problemą, kuri kitose terminologinėse priemonėse, pavyzdžiui, žodynuose ar standartuose, yra sunkiai išsprendžiama, o yra būtina taisyklingai naujų terminų darybai ir kūrimui.

Dauguma bibliografinio aprašo sritis ar kitus elementus įvardijančių terminų yra terminologiniai junginiai, t. y. žodžių junginiai, į kurių sudėtį įeina bent vienas terminas ir kiti nepastovios tvarkos leksiniai vienetai, kurių pasirinkimą lemia pagrindinis terminas. Pavyzdžiui, remiantis terminologiniu junginiu *serijos ir daugiadalio monografinio išteklių sritis*, formuojami kiti būtini tarptautinio bibliografinio aprašo elementai: *daugiadalio monografinio išteklių pagrindinė antraštė*, *serijos bendroji antraštė*, *serijos ar daugiadalio monografinio išteklių paantraštiniai duomenys* ir pan. Tai aktualu ir sudarant gausius bei dažnai vartojamus junginius su kitais terminais, pavyzdžiui, daug terminologinių junginių ir įvairių plėtinių turi terminas *paieška*: *paieška pagal cituojamus dokumentus*, *paieška pagal žodžių junginį*, *turinio paieška Google sistemoje* ir kt. Juos nesunku fiksuoti tekstynuose ar duomenynuose, tačiau sudėtinga sunorminti terminų žodynuose, kuriais dažniausiai esame įpratę naudotis, o patiems kaskart sudaryti vis naujus terminologinius junginius, ypač kai reikia juos išversiti iš kurios nors užsienio kalbos, pritrūksta laiko ir žinių.

Būtina sukurti tinkamus įrankius ne tik terminų šaltinių, bet ir terminų kūrėjų autorystei fiksuoti. Itin gausiai bibliotekininkystės terminiją naujais terminais papildęs žymus kalbininkas ir terminologas doc. St. Keinys pabrėžė, kad ir visų pasitaikančių termino reikšmių, taip pat ir istorinių, fiksavimas būtų pagrįstas, turėtų didelę mokslinę pažintinę vertę. Jis pastebėjo, kad lietuvių terminai dažniausiai tvarkomi vėliau negu atitinkami

kitų kalbų terminai, o tai leidžia išvengti kitų kalbų terminologijos ydų, klaidų, savo terminų sistemą padaryti darnesnę, tikslesnę, pavyzdingesnę. Tad jis siūlė, prieš imantis terminologijos darbo, išsiaiškinti, kurios kalbos ji geriausiai sutvarkyta (Keinys 1994: 13).

Nacionalinėje bibliotekoje kaupiama pagrindinė bibliotekininkystės terminų duomenų bazė lietuvių, anglų, ispanų, prancūzų, rusų ir vokiečių kalbomis leidžia juos lengviau tikslinti, analizuoti, kurti ir integruoti šiuos duomenis į kitakalbius profesinius kontekstus. Be to, palaikomi glaudūs ryšiai ir keičiamasi informacija su kolegomis terminologais iš Estijos ir Latvijos nacionalinių bibliotekų, studijuojama jų patirtis, suteikiant atvirąją prieigą prie savo sukauptų bibliotekininkystės terminijos duomenų. Analizuojant bibliotekininkystės terminų sankirtas latvių ir lietuvių kalbomis, pastebėta, kad daugiausia bendrų atvirųjų bibliotekininkystės terminų šiuo metu galima aptikti kalbos technologijas sėkmingai plėtojančioje Latvijos bendrovės *Tilde* sukurtoje terminologijai skirtoje platformoje *Tilde Terminology*. Joje integruotas daugiakalbis Europos Sąjungos tezaurus *EuroVoc 23* Europos Sąjungos kalbomis ir 33 kalbomis plėtojamas *EuroTermBank* projektas, kuriame galima rasti per 35 000 lietuviškų bibliotekininkystės, kalbotyros, kompiuterijos ir kitų sričių terminų.

Nagrinėjant bibliotekininkystės terminų ypatumus latvių ir lietuvių kalbomis, pastebėta, kad šių terminų atitikmenys, jų pateikimo formos ir būdai analogiškose duomenų bazėse skiriasi dėl naudojamų skirtingų leksikografijos šaltinių. Tikslingas tinkamų šaltinių pasirinkimas, nuolatinis jų atnaujinimas ir technologinė kontrolė tapo viena aktualiausių profesinės terminijos darninimo problemų. Siekiama, kad šiuo metu didžiąja dalimi jau standartizuota bibliotekininkystės terminija taptų taip pat nuosekliai ir tinkamomis formomis viešinama, toliau analizuojama ir kuriama, randant tiesiogines sąsajas su vartotojais. Nors sukurto produkto sklaida yra paprastai galutinė ir baigiamoji bet kurio tyrimo dalis, šiuolaikinės technologijos lemia, kad bet kurios išmaniosios informacinės sistemos grindžiamos tiesioginėmis sąsajomis su vartotojais, jų bendradarbiavimu ir tolesne įtaka visos sistemos raidai.

Terminologijos paslaugų ir produktų įvairovė skatina kūrybiškai mąstyti, nors tai galbūt labiausiai kalbos normų, taisyklių ir reglamentų, nacionalinių bei tarptautinių susitarimų saistoma veiklos erdvė. Terminų išteklių būtini siekiant tiek perimti naują informaciją, tiek ir atskleisti retrospektyvų jos turinį, tačiau esminis jų bruožas – tikslus informacijos ir turinio

perteikimas bet kuria kalba. Nacionalinės bibliotekos Informacijos mokslų departamento direktorės, Tarptautinės standartizacijos organizacijos (ISO) atitiktinio nacionalinio technikos komiteto LST TK 47 *Informacija ir dokumentavimas* pirmininkės dr. N. Bliūdžiuvienės nuomone, norminių terminų vartoseną labiausiai skatina jų įtraukimas į teisės aktus, standartus bei studijoms ir savišvietai skirtas ugdymo priemones.

Estijoje jau daugiau kaip dešimtmetis plėtojamos įvairios bibliotekinių profesinės kalbos ugdymo programos, kurias koordinuoja Bibliotekinių draugijos Terminologijos taryba. Jos iniciatyva kasmet rengiamos profesinės kalbos dienos, seminarai, skelbiami kalbos ugdymo priemonių konkursai, atliekami kiti papildomi terminologijos vartotojų tyrimai, o kiekvieną rudenį organizuojamų kalbos seminarų paskaitų medžiaga publikuojama Estijos nacionalinės bibliotekos ir Bibliotekinių draugijos tinklalapiuose. Latvijos nacionalinėje bibliotekoje kasmet organizuojamos mokslinės konferencijos bibliotekininkystės ir gretimų sričių terminijos problemoms aptarti.

Lietuvos bibliotekinių draugija pagal 2018 m. bendradarbiavimo su Valstybine lietuvių kalbos komisija sutartį siekia organizuoti Lietuvių kalbos dienas, diskusijas, seminarus, kitus renginius, gerinti profesinės kalbos sklaidos kokybę. Profesinės kalbos ugdymo renginių pagausėja kasmet Bibliotekinių draugijos organizuojamose Lietuvos nacionalinės bibliotekų savaitės programose. Bibliotekų darbuotojai kviečiami patys dalyvauti ir raginti skaitytojus dalyvauti Lietuvių kalbos draugijos rengiamose virtualioje lietuvių kalbos viktorinose, kituose kalbos ugdymo projektuose.

Profesinė terminija kuriama ir plėtojama vis greitėjančio komunikavimo sąlygomis, kai į kalbą jau imama žiūrėti tik kaip į komunikacijos įrankį, o tai trukdo suvokti esmingiausią jos – kultūros ir tapatybės išsaugojimo – funkciją. Kaupdami ir tvarkydami unikalų bibliotekininkystės terminijos aruodą, siekiame bendromis kalbininkų ir įvairių kitų sričių specialistų pastangomis išsaugoti tiek kalbos paveldo lobius, tiek ir kurti adekvačius dabarčiai profesinės kalbos išteklius. Todėl unikalūs bibliotekinių terminologiniai sprendiniai tampa itin aktualūs puoselėjant savąias nacionalines terminų sistemas ir integruojant jas į globalius tarptautinius tinklus.

IŠVADOS

Tyrimas leido identifikuoti ir įvertinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje atliekamų profesinės terminijos tyrimų bei terminografijos darbų nuoseklumą, sėkmę, derinant leksikografijos tradicijų

tęstinumą su naujais standartizavimo reikalavimais, įvardyti svarbiausius darbų etapus, tarp kurių išsiskiria sistemingo terminų tvarkybos etapo pradžia XX a. paskutiniais dešimtmečiais, kai lietuvių bibliotekininkystės terminija imta tvarkyti kompleksiskai, tiriant ir formuojant plėtros perspektyvas.

Bibliotekininkystės terminijos standartizacija tapo aktualiausia pastarųjų keliolikos metų terminografinio darbo dalimi. Bibliotekos ne tik pirmosios įsitraukė į pagal tarptautinio ir europinio lygmens standartizacijos principus organizuojamą nacionalinę standartizacijos veiklą, bet ir išlieka šios veiklos lyderėmis. Spartus ir laiku bibliotekų veiklą reglamentuojančių normų kūrimas bei tarptautinių standartų ir kitų dokumentų vertimas Nacionalinėje bibliotekoje sudaro palankias sąlygas plėtoti nacionalinę bibliotekininkystės terminologinių duomenų bazę, suteikia daugiau galimybių integruotis į tarptautinius profesinės terminijos kontekstus.

Lietuviškai terminijai iššūkiu tampa tai, kad vos 10 proc. tarptautinių standartų Lietuvoje perimti vertimo būdu, ir tik juose vartojami terminai įtraukiami į Lietuvos standartizacijos departamento Terminų bazę. Kitų oficialiai neįteisintų lietuviškų terminų vertimai taip pat patenka į būtinąjį profesinių terminų aruodą, neturintį viešos prieigos. Bibliotekininkams nuolat tenka pirmiesiems identifikuoti ir tiksliai aprašyti kiekvieną naują spausdintinį ar skaitmeninės kilmės teksto, garso, vaizdo ar integruotų išteklių, todėl siekiama, kad sukurti šios srities terminai būtų apbruoti kalbininkų ir gerai žinomi visai bendruomenei.

Žymiausi bibliotekininkystės terminijos tvarkybos rezultatai yra Nacionalinėje bibliotekoje – 1990–1999 m. išleisti keturi aiškinamojo *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno* (kalbos redaktorius St. Keinys) sąsiuviniai, apimantys 2237 terminus, skirtus dokumentų ir leidybos, bibliografijos, katalogavimo bei bibliotekų fondų formavimo ir valdymo sritims. Šiuo metu rengiamas dvikalbis *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodynas*, kuriame pavyko susisteminti 8000 pačių aktualiausių bibliotekininkams terminų su atitikmenimis anglų kalba.

Siekiant įgyvendinti daugiakalbio aiškinamojo bibliotekininkystės terminų žodyno projektą, buvo atlikta užsienio leksikografijos profesinių šaltinių tipologinė, metodikos ir sandaros principų, turinio bei išorinių požymių analizė, kuri leido palyginti bibliotekininkystės terminijos raidos patirtis. Leksikografinės krypties terminijos tyrimus numatoma tęsti, nes

specialistai vėl ima labiau vertinti tęstinę ir nuoseklią terminų žodynų rengimo kokybę.

Tekstinė terminų tvarkyba kol kas per menkai koordinuojama ir yra mažiausiai išplėtotą Nacionalinės bibliotekos terminografijos darbo dalis. Įvairiuose profesinės informacijos ištekliuose pabirę terminai vis dar sunykiai struktūrizuojami ir pavėluotai aptinkami, nors skaitmeninė ar skaitmeninta jų forma leistų taikyti automatinio terminų atpažinimo technologijas. Šioje veikloje vertėtų plėsti ir pildyti jau egzistuojančius tekstynus ir integruoti į juos bibliotekininkystės ir informacijos mokslų tekstus, kurie svariai papildytų ir praplėstų mokslinės komunikacijos rašytinės kalbos analizės galimybes, padėtų gilinti naujų sričių dalykinį supratimą, o ieškantys autentiškos profesinės kalbos pavyzdžių ir šaltinių galėtų juos naudoti kaip enciklopedinius arba kontekstinius žodynus.

Šiuo metu sukaupta bibliotekininkystės terminologijos medžiaga gerokai pranoksta tradicines terminų žodyno, standarto ar kitokių jau turimų terminografijos struktūrų ribas, todėl, atliekant papildomus tyrimus, intensyviai ieškoma naujų būdų ir priemonių, kaip išsaugoti ir panaudoti jau sukauptus duomenis. Tuo tikslu išanalizuotos galimybės kurti įvairesnius terminografijos įrankius: terminų duomenynus, frazynus, tekstynus, studijuojamos skaitmeninių kalbos išteklių informacinės sistemos raidos tendencijos.

Siekama, kad šiuo metu didžiąja dalimi jau standartizuota bibliotekininkystės terminija būtų nuosekliai ir tinkamomis formomis viešinama, toliau nagrinėjama ir kuriama, randant tiesiogines sąsajas su vartotojais, ugdoma norminių terminų vartojimo kultūra per įvairias edukacines programas ir priemones.

Analizuojant plėtojamą bibliotekininkystės terminijos tvarkybos kryptis ir ieškant naujų terminografinės veiklos strategijų, svarbu įvertinti ir tai, kad profesinė bibliotekininkų kalba, kaip ir dauguma kitų, nebeegzistuoja izoliuotai, atliepdama tik vienos bendruomenės poreikius. Tolesnė sėkminga integruotųjų kalbos terminologinių išteklių raida Lietuvoje būtina siekiant ir atskirų sričių terminijos darnaus vystymosi, ir tarpusavio bendradarbiavimo bei plėtos

ŠALTINIAI

BBT 1956: *Bibliotekinė ir bibliografinė terminologija*, Vilnius: Lietuvos TSR knygų rūmai.

BBTŽ 1990–1999: *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Sąs. 1–4, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Gaivenis K. 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius: LKI leidykla.

- Grigas G., Pedzevičienė S. 2015: *Kompiuterijos frazynos*, Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <http://ims.mii.lt/frazynas/enciklo.html>.
- Janonis O. 2009: *Bibliografijos teorija*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Keinys St. 2012: Bibliotekininkystės terminologijos apybraiža. – *Lietuvių terminologijos raida*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 89–92.
- LST ISO 5127:2017: *Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas* (tapatus ISO 5127:2017 *Information and documentation – Foundation and vocabulary*): pakeičia LST ISO 5127:2008, Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 2019.
- LST ISO 1087-1: *Terminologijos darbas. Aiškinamasis žodynas. 1 dalis. Teorija ir taikymas* (tapatus ISO 1087-1:2000 *Terminology work. Vocabulary. Part 1: Theory and application*), Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas
- LST 2019: *Lietuvos standartai*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui>.
- Miliūnaitė R. 2011: *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <http://naujazodziai.lki.lt/?zodis=bibliomūšis>.
- MulDiCat 2012: *Multilingual Dictionary of Cataloguing Terms and Concepts*, IFLA Classification and Indexing Section. Prieiga per internetą: <https://www.ifla.org/publications/multilingual-dictionary-of-cataloguing-terms-and-concepts-muldicat>.
- Ralytė A., Rimša V. 1989: *Lietuvių bibliotekininkystės terminologijos raida ir tvarka: nuo ištakų iki 1989 metų*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
- VLE 2003: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 161.

LITERATŪRA

- Bliūdžiuvienė N. 2012: Dokumentinės komunikacijos lietuviškieji terminologiniai ištekliai. – *Terminologija* 19(12), 70–80.
- Bliūdžiuvienė N. 2016: Geroji terminologinė bibliotekų patirtis. – *Terminologija* 23, 196–206.
- Bliūdžiuvienė N. 2010: *Standartizacijos vaidmuo atminties institucijų integracijos procese*. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Bliūdžiuvienė N. 2007: Tarptautiniai standartai kaip terminų šaltinis. – *Šiandien aktualu* 2(37), 62–66.
- COM 2017: 134 final: *Europos sąveikumo sistema*. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1508393747361&uri=CELEX:52017DC0134>.
- Černiauskaitė V. 2018: Atvirieji bibliotekininkystės terminologijos duomenys nacionalinėse bibliotekose: Latvijos, Estijos ir Lietuvos lyginamoji analizė. – *Šiandien aktualu* 1(58), 106–131. Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/15QsXkUIWn6N1CjJdJQg3HVTx5a0utwRBJ/view> arba <https://www.lnb.lt/atradimai/leidiniai/kiti-leidiniai/siandien-aktualu>.
- Černiauskaitė V. 2017: *Bibliotekininkystės, knygotyros ir informacijos mokslų terminų žodynų bei enciklopedijų anototas bibliografijos sąrašas su nuorodomis į šaltinius*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai#dd>.
- Černiauskaitė V. 2018: Intersection of Latvian and Lithuanian librarianship terminology online. – *Proceedings of the international conference „Bibliotėku nozares un saskarnozaru terminologija: vēsturiskais un mūsdienā aspektā”*, Riga, National Library of Latvia, 5 October 2018. Prieiga per internetą: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/23129961.pdf>.
- Černiauskaitė V. 2018: Profesinė terminija: plėtros, bendradarbiavimo ir kūrybos galimybės. – *Tarp knygų* 2, 17.
- Černiauskaitė V. 2018: *Terminologijos darbai*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai>.
- Gaivenytė-Butler J. 2018: Apie terminografiją ir terminų standartizaciją. – *Terminologija* 25, 23–38.
- Gaivenytė-Butler J. 2018: Informatikos ir kompiuterijos lietuviškos terminografijos ir terminijos norminimo bei tyrimų apžvalga. – *Lietuviškos informatikos ir kompiuterijos terminijos tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Keinys St. 1994: Žodis bibliografijos terminų vartotojui. – *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Sąs. 3. *Bibliografija*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

DEVELOPMENTS TRENDS OF THE LIBRARIANSHIP TERMINOGRAPHY
AT THE MARTYNAS MAŽVYDAS NATIONAL LIBRARY OF LITHUANIA

Summary

At the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, control of the librarianship terminology has been taking the following trends since 1986: identification of the professional library terminology, its contextual and comparative analysis and categorization, creation of terminology data, evaluation and approval of terms, administration of the terminology database, standardization of terms, preparation of terminology dictionaries, conformation of terms to special national and international normative documents, publication of standardised terms and integration of terms into other terminographic sources and databases in Lithuania and abroad. The article presents consistent analysis of the main results of the terminology work: rapid processes of terminology standardization and preparation of the Dictionary of Librarianship and Bibliography Terms (1990–1999) and the Lithuanian–English Dictionary of Librarianship, Information and Book Science Terms (2019) as well as sources under preparation. A new multilingual dictionary of library terms in English, Lithuanian, French, Russian and German is under preparation and looking possibilities for being a subject in professional cooperation. The most effective period of intensive standardization of professional librarianship terminology drawing on rich experience of lexicographic control by Lithuanian specialists. The librarianship terminology, which has been developed for several centuries, faced many encounters, and many more challenges in drafting, control, standardization and usage of terms are to be met during the contemporary globalization and technological leaps. One of the most urgent issues in the harmonization of the professional terminology has become expedient development of proper sources and their choice as well as their permanent updating and technological maintenance. Such development of the integrated terminology sources in Lithuania is essential also for the evolution and interaction of terminology of various professional domains. Taking into account that professional terminology is created and developed in circumstances of universal communication, when a language is considered only a communication tool – the fact that impedes the comprehension of its fundamental function, that of preserving culture and identity. For this reason, unique terminological solutions of librarians are of great importance for fostering national terminological databases and integrating them into global international networks.

Gauta 2019-08-12

Nijolė Bliūdžiuvienė

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius

E. paštas nijole.bliudziuviene@lnb.lt

Violeta Černiauskaitė

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius

E. paštas violeta.cerniauskaite@lnb.lt